

BIBLIOTECA ÎN CONDIȚIILE NOII NORMALITĂȚI: PROVOCĂRI, RISCURI, OPORTUNITĂȚI

Vera OSOIANU,
Biblioteca Națională
a Republicii Moldova

Rezumat: *Articolul se axează pe conținuturile documentelor, generate de lumea bibliotecară la cele mai înalte vârfuri, care vizează efortul depus de bibliotecă pentru a atenua efectele nocive ale pandemiei virusului Covid-19, calea de urmat pentru bibliotecă în era post-Covid-19, activitățile și tendințele bibliotecii care vor deveni permanente în perioada post-Covid. Îndemnul autorului se rezumă la necesitatea deținerii de către bibliotecari a arsenalului de cunoștințe, imaginație și creativitate pentru a ajuta bibliotecă, comunitatea să treacă de aceste mari provocări ale crizei sanitar-epidemiologice.*

Cuvinte-cheie: *noi normalități pentru bibliotecă, bibliotecă și pandemia Covid-19, bibliotecile în era post-Covid-19.*

Abstract: *The article focuses on essence of documents generated by the international library organizations regarding the effort made by libraries to reduce the harmful consequences of the Covid-19 pandemic, the path for libraries in the post-Covid-19 era, library activities and trends that will become permanent in the post-coronavirus period. The author's appeal is focused on the need for librarians to have the arsenal of knowledge, imagination and creativity to help the library and the community to overcome this great challenge of the epidemiological crisis.*

Keywords: *new normality for libraries, libraries and the Covid-19 pandemic, libraries in the post-Covid-19 era.*

Ca regulă, prioritățile pentru viitor sunt gândite și răzgândite, analizate, comparate, pe parcursul anului în desfășurare. În condițiile anului 2020, care ar fi trebuit să fie anul echilibrului, dar care a însemnat blocarea bibliotecilor, re-deschidere, reblocare etc., în care situația se schimbă de la oră la oră, este destul de complicat de prevăzut ce poate fi realizat pe parcursul unui an plin de incertitudini. Prioritățile pentru anul 2021, practic, s-au impus și au rezultat din situația curentă cu care se confruntă lumea în general și domeniul biblioteconomie și știința informării în particular, dar realizarea acestora, transformarea în activități și produse nece-

sare comunităților din aria de servire va fi o provocare foarte serioasă.

Pandemia a schimbat mersul lucrurilor pe un termen nedefinit. Agendele bibliotecilor au suferit schimbări majore, a avut loc reprioritizarea agendelor, revizuirea politicilor pe intern. Și totuși... Esențial este ca, în aceste condiții, bibliotecile să se alinieze la noua normalitate într-un mod proactiv.

O privire generală asupra situației din marile biblioteci ale lumii denotă faptul că situația este generalizată, pentru că toate bibliotecile se confruntă cu aceleași probleme și aceleași incertitudini.

Bibliotecile din diverse arii geografice sunt diferite și au specificul lor pe mai mul-

te dimensiuni. Însă criza provocată de pandemia virusului Covid-19 a pus bibliotecile lumii în aceeași situație. Cu lacătul la ușă, orice bibliotecă, indiferent de mărime, dotare, potențial, a nimerit în mreaja acelorași restricții și s-a confruntat cu aceleași probleme. Inegalitatea digitală, despre care se discută în domeniu de mai multe decenii, a fost cea care a făcut diferența și de această dată. Atât pe parcursul crizei, cât și imediat după slăbirea restricțiilor (și reintroducerea acestora), bibliotecile s-au divizat foarte distinct între cele care dețin tehnologii și cele care nu se bucură de acest avantaj.

Dacă ne referim strict la Republica Moldova, descoperim că problemele cu care se confruntă bibliotecile sunt enorme. Dintr-un total de 2674 de biblioteci publice, cât numără SNB, doar 1811 (67,7%) dețin calculatoare. Din totalul bibliotecilor care dețin tehnologii doar 144 sau 5,4% dispun de site-uri sau bloguri. Situația este un pic mai bună în cadrul rețelei de biblioteci publice teritoriale, unde, din 1326 de biblioteci, site-uri și bloguri dețin 114 biblioteci sau 8,55%. Marea problemă o constituie bibliotecile școlare, unde, din 1210 de biblioteci, doar 563 (sau 47%) dețin calculatoare.

Cum au interacționat cu comunitatea din aria de servire bibliotecile fără tehnologii? Au pus mâna pe telefon, cei care l-au avut, și n-au avut altă soluție. Și cam atât. Majoritatea bibliotecilor au suspendat toate împrumuturile de publicații în format tradițional. Ce vor avea de spus reprezentanții APL-urilor, dacă situația se repetă, este greu de spus. Contemplând spațiile goale, s-ar putea întâmpla să nu reziste tentației de a umbla la bugetele bibliotecilor și așa destul de modeste.

În lunile de la declanșarea crizei, lumea bibliotecară a inițiat mai multe studii, rapoarte, recomandări, vizând situația provocată de pandemie. Printre cele mai relevante pot fi menționate cele generate de IFLA Covid-19 and the global library field, OCLC OCLC statement on coronavirus (Covid-19), CENL Cenl Covid-19, EBLIDA A european library agenda for the post-Covid age, WebJunction Reopening archives, libraries, and museums. Amintim aici și de recomandările privind managementul

bibliotecii în situația generată de pandemia Covid-19 ale ABRM; măsuri pentru redeschiderea Bibliotecii Naționale a Republicii Moldova: nonpublicație; recomandările privind managementul situațiilor generate de pandemia Covid-19 și prevenirea lor în cadrul Bibliotecii Municipale „B. P. Hasdeu”.

Date fiind aspirațiile europene ale moldovenilor, unul dintre documentele relevante privind pandemia și bibliotecile, pentru bibliotecarii din Republica Moldova este studiul „O agendă a bibliotecilor europene în era post-Covid”, la elaborarea căruia și-au unit eforturile asociațiile bibliotecarilor din 17 țări europene sub egida Biroului European al Asociațiilor de Biblioteci și instituții de Informare și Documentare – o asociație-umbrelă independentă care prezintă interesele bibliotecilor europene.

Documentul pregătit de secretariatul EBLIDA identifică cinci factori privind noua normalitate pentru o agendă a bibliotecii europene în era post-Covid-19:

- distanțarea socială exponențială: o bibliotecă bine conectată la doi metri;
- tehnologiile modelează bibliotecile în moduri noi;
- teritoriul economic neexplorat: revizuirea structurii bugetului bibliotecii;
- administrarea bibliotecii la nivel central și local;
- oportunitatea și amenințarea schimbărilor climatice.

Potrivit constatărilor studiului, distanțarea socială exponențială privește politicile de acces, securitatea personalului, distanțarea socială și igienizarea colecțiilor. Regulile și reglementările au fost și vor fi determinate de trei factori: a) reglementările naționale de sănătate; b) percepția riscului, care variază de la o țară la alta; c) dimensiunea și disponerea spațiilor bibliotecii. Spațiile și birourile bibliotecii sunt reconceptuate pentru a reduce riscul de a crea aglomerări. Această tendință poate avea un efect pe termen lung și asupra arhitecturii bibliotecii. Re-proiectarea spațiilor bibliotecii duce, de asemenea, la reorganizarea serviciilor bibliotecii. Cu o societate, orientată la doi metri fără contact, există condițiile ca conceptul de bibliotecă

bazată pe autoservire, fără personal să progreseze și, în același timp, există riscul ca dezvoltarea în continuare a conceptului de bibliotecă a treia casă, locul, unde cetățenii se întâlnesc și fac schimb de idei și opinii, se poate diminua.

Accesul la bibliotecă digitală oferă mai multe posibilități. Unii indicatori privind utilizarea resurselor digitale au crescut cu sute și chiar mii de procente în comparație cu datele pre-Covid-19. Dar o societate care pivotează în jurul distanțării sociale poate ajunge să creeze cerințe negative care să conducă la excluderea socială. Bibliotecile europene vor trebui să analizeze amploarea, domeniul de aplicare, obiectivele de învățare și dimensiunea virtuală a activităților pentru public.

Specialiștii nu exclud posibilitatea că în viitorul apropiat va avea loc revizuirea structurii bugetului bibliotecii. În perioada post-Covid, APL vor trebui să facă reduceri draconice. Greutățile financiare vor deveni evidente în 2021. Revizuirea structurii bugetului bibliotecii va fi o tentație foarte mare pentru unii decidenți. Istoria recentă cunoaște cazuri când reducerile încep de la bibliotecă. O soluție ar fi finanțarea alternativă, care, din păcate, pentru spațiul nostru, este doar un deziderat.

În timpul crizei Covid-19, administrația bibliotecii a fost realizată prin activități tradiționale la fața locului, activități centralizate promovate de instituțiile bibliotecare și o mișcare de bază a profesioniștilor condusă de pasiune și dedicare personală. În timpul crizei Covid-19, setările instituționale au fost consolidate prin implementarea de portaluri web sau facilități centralizate cu informații distribuite la nivel național sau local.

Accesul la serviciile digitale necesită o guvernare a bibliotecilor mai centralizată în ceea ce privește autorizarea drepturilor de autor, standardizarea cerințelor tehnice și coordonarea sarcinilor de gestionare, inclusiv în domeniul statisticilor. În același timp, administrarea locală și profesională a fost, de asemenea, un factor-cheie determinant pentru înființarea de servicii inovatoare sau adaptarea celor existente noii normalități.

Potrivit studiului EBLIDA, riscurile și

provocările în viitorul apropiat al bibliotecii includ faptul că perspectivele pe termen scurt și lung nu sunt ușor de prognozat; este dificil să se stabilească dacă noile configurații ale bibliotecii, rezultate din introducerea măsurilor de sănătate publică, vor păstra atracția bibliotecilor pentru publicul larg; nu va fi ușoară existența sau re-inventarea bibliotecii într-o societate generalizată de doi metri, în care evenimentele sunt interzise, 75% din scaune sunt eliminate, serviciile destinate clienților trebuie să respecte regulile de distanțare socială, iar accesul la bibliotecă este restricționat în multe feluri.

Documentele generate de lumea bibliotecară la cele mai înalte vârfuri vizează: efortul depus de bibliotecă pentru a atenua efectele nocive ale pandemiei virusului Covid-19; calea de urmat pentru bibliotecă în era post-Covid-19; activitățile și tendințele bibliotecii care vor deveni permanente în perioada post-Covid.

Ce a însemnat anul 2020 pentru lumea bibliotecară? Criza a grăbit viitorul și a aruncat bibliotecile și bibliotecarii în mijlocul istoriei și rămâne doar speranța că această experiență cu Covid-ul va fi unică, nu se va repeta și că „data viitoare vom fi mai bine pregătiți”, dacă, totuși, vom avea ghinionul să înfruntăm provocări similare.

Ce s-a întâmplat cu lumea bibliotecară în această perioadă de timp? Impuși de situație, bibliotecarii au pus pe prim-plan sănătatea și siguranța personalului și a utilizatorilor. Spre aceasta au fost orientați și de autoritățile de sănătate. Cu doar unele excepții toate bibliotecile lumii au trecut prin această practică deloc ușoară pentru o instituție care există pentru utilizatorii săi.

De la distanță, bibliotecarii s-au concentrat pe componenta lor digitală și pe ce ar putea face personalul lor în afara spațiilor fizice. Anume în baza activității de la distanță au fost diversificate ofertele virtuale ale bibliotecilor. Bibliotecarii au învățat din mers diverse aplicații, pentru a putea comunica și a păstra bibliotecă în raza de vizibilitate a utilizatorilor.

Din experiența Bibliotecii Naționale putem constata că majoritatea activităților care până la pandemie erau realizate în

format tradițional, cu utilizarea spațiilor fizice, pot fi realizate în format virtual cu utilizarea spațiului virtual.

Din gama de activități programate pentru anul 2020, Direcția Cercetare și Dezvoltare în Biblioteconomie și Știința Informării a Bibliotecii Naționale va declara ne-realizat doar *Simpozionul Anul Bibliologic 2019*, care era preconizat la 25 martie. La acea dată încă nu intrase în vogă aplicațiile gen Zoom, Google Meet, Skype Meet și multe altele, pe care le-am învățat din mers după 25 martie.

În rest, toate trainingurile programate pentru anul 2020, conferințele zonale, conferința internațională *Lectura ca bază pentru cultură, cunoaștere și dezvoltare*, majoritatea întâlnirilor cu scriitorii din cadrul Programul Național *LecturaCentral* (PNLC), lecții publice, consultații etc. au fost realizate în format online. De menționat că spațiul virtual oferă posibilități enorme, mai ales pe segmentul distribuirii informațiilor și a conținuturilor. În timp relativ scurt, aproape s-a dublat numărul de membri ai paginii Programul Național *LecturaCentral* și ai grupului *LecturaCentral* de pe Facebook.

Avantajele care au consacrat soluțiile digitale s-au conturat și mai pronunțat în condiții de criză, însemnând rapiditate, lichidarea barierelor geografice, posibilitatea de a ajunge la mai mulți utilizatori cu mai multe conținuturi. Exemplificăm cu activitățile din cadrul PNLC. La o lună de la plasarea înregistrării conferinței *Lectura ca bază pentru cultură, cunoaștere și dezvoltare*, aceasta avea contabilizate 4421 de vizualizări, întâlnirile cu scriitorii și experții din cadrul campaniei *10 scriitori/10 experți*, avea înregistrate în mediu câte 2600 de vizualizări, iar grupul *LecturaCentral* înregistra câte 1700 de postări zilnice. Așa cum înregistrările au fost plasate și au rămas în mediul virtual, acestea pot fi accesate oricând, de oricine și de oriunde.

Oportunitățile deschise de criză presupun:

- creșterea accesului la resursele digitale în biblioteci ca direcție pozitivă pe termen lung;
- accelerarea realizării unei lumi „mai

inteligente” prin digitalizarea activităților;

- transformarea experiențelor testate pe parcursul pandemiei în activități durabile.

Nu este greu de prevăzut nici impactul permanent asupra percepțiilor oamenilor cu privire la siguranță și preferințele pentru un contact limitat (chiar dacă amenințarea acestui virus special se va încheia). În urma Covid-19, tehnologiile de bibliotecă self-service vor fi mai importante ca niciodată; se va produce reinventarea utilizării viitoare a bibliotecii; transformarea experiențelor testate pe parcursul pandemiei în activități durabile. Bibliotecile vor elabora protocoale proprii de activitate, respectând și pe cele elaborate la nivel de țară sau Organizația Mondială a Sănătății. Redeschiderea bibliotecilor, așteptată de bibliotecari și membrii comunităților, nu înseamnă revenirea la modul în care lucrurile erau în timpurile pre-Covid-19. Redeschiderea însemna punerea în aplicare a noilor abordări ale serviciilor de bibliotecă într-o nouă normalitate. Când bibliotecile s-au redeschis, au făcut-o cu o mare precauție și grijă pentru personal și, deopotrivă, pentru utilizatori.

Spațiile bibliotecilor sunt, evident, mai liniștite decât înainte și nicio bibliotecă nu oferă gama de evenimente care atrage, în mod normal, utilizatorii. De menționat și faptul că o mare parte din baza tradițională de utilizatori este, de asemenea, atentă la riscul de infectare.

Nu vom discuta aici importanța și impactul comunicării față în față, dar ca soluție de scurtă durată (sperăm), TIC au fost și rămân în continuare de mare ajutor. Biblioteca ca spațiu fizic nu și-a epuizat posibilitățile și ce s-a întâmplat trebuie privit ca o provocare și o soluție intermediară.

Concluzia care se impune, din analiza situației reale, este că biblioteca zilei de mâine este biblioteca hibrid sau mixtă. Despre biblioteca hibrid se discută încă de la începutul anilor 2000, când tehnologiile au început să ocupe tot mai mult teren în biblioteci.

David Lankes, directorul Școlii de Informare a Universității din Carolina de Sud, autorul *Atlasului noii biblioteconomii*, ne sfătuie să privim biblioteca ca o platformă cu servicii fizice și digitale, care să permită

comunităților locale să conceapă o serie întreagă de servicii și experiențe atât digitale, cât și fizice. Valoarea unei biblioteci ca platformă, potrivit lui Lankes, nu se măsoară în indicatori precum circulația cărților, spațiul alocat pe raft etc., ci în succesul comunității pe care o susține și care întreține biblioteca.

La 27 octombrie 2020, compania Innovative, o companie din lanțul ProQuest, care oferă soluții și servicii tehnologice de mare calitate bibliotecilor și utilizatorilor din întreaga lume, a emis un comunicat de presă prin care anunță rezultatele unei cercetări despre modul în care oamenii din SUA folosesc bibliotecile publice în timpul pandemiei.

Raportul de cercetare, intitulat „Secolele de rezistență: bibliotecile publice încă esențiale în timpul Covid-19”, prezintă modul în care oamenii au folosit bibliotecile publice în anii 2019 și 2020. Datele reflectă căile prin care s-a schimbat utilizarea, după ce majoritatea bibliotecilor și-au închis ușile în luna martie a anului 2020 și, de atunci, s-au redeschis treptat.

Sondajul inovator efectuat în luna septembrie, cu participarea a peste 1.000 de adulți din SUA, arată că, deși bibliotecile publice sunt încă o instituție care se bucură de o încredere extraordinară, pandemia a adus cu sine provocări imense pentru ca bibliotecile să rămână conectate cu comunitățile.

Studiul demonstrează că:

- Bibliotecile au făcut un lucru admirabil concentrându-se pe resursele online, totuși nu toți utilizatorii au avansat la fel de repede ca bibliotecile lor. Ca rezultat, în timp ce utilizarea resurselor electronice a crescut considerabil, utilizarea generală a bibliotecii a scăzut comparativ cu anul 2019 și începutul anului 2020.

- Investițiile făcute de biblioteci în site-uri web și în aplicații mobile, începând cu 2016, au început să dea dividende, mai ales de la debutul pandemiei. Utilizarea generală online a bibliotecii a crescut de la 39% în 2016 la 55% în 2020.

- Deși utilizarea resurselor electronice a crescut semnificativ în timpul pandemiei, împrumutul de cărți tipărite este în continuare activitatea nr. 1 a bibliotecii.

- În pofida utilizării semnificative a bibliotecilor online și a utilizării mari a resurselor electronice, 53% dintre utilizatorii bibliotecii susțin că uneori nu pot găsi ceea ce doresc în bibliotecă.

- În plus, doar 1 din 5 persoane declară că sunt foarte familiarizate cu ceea ce oferă biblioteca lor locală și același număr spune că nu știu cum să afle mai multe. Un număr impunător de respondenți, 33%, susțin că adesea este greu să vizitezi biblioteca.

În concluziile studiului, Kirsten Maticich, vicepreședinte pentru marketing și dezvoltarea afacerilor din cadrul companiei Innovative, menționează că „Cercetările noastre confirmă multe lucruri despre care știm că sunt adevărate – că bibliotecile publice sunt iubite și susținute pe scară largă de comunitățile lor. De asemenea, cercetările prezintă lacunele pe care bibliotecile le pot lichida cu ajutorul tehnologiilor mai bune. Angajarea comunităților într-o lume pandemică va continua să necesite creativitate și o tehnologie mai bună atât pentru a servi oamenii, cât și pentru a ne păstra pe toți în siguranță”.

Este evident că bibliotecarii trebuie să se înarmeze cu tot arsenalul de cunoștințe, imaginație și creativitate pentru a ajuta biblioteca să treacă și de aceste mari provocări. Lumea bibliotecară încă urmează să se pătrundă de gravitatea problemelor provocate de pandemie. Dar deja este clar că în era post-pandemică va trebui să răspundă la două întrebări foarte importante pentru a putea merge înainte: de ce, dacă activitățile bibliotecii sunt considerate „esențiale”, „vitale”, „cheie” pentru societate, bibliotecile au putut fi blocate atât de ușor în situații de criză, când de fapt ar trebui să vină în ajutor comunității?; pe termen lung, cu atâtea restricții și gigantii IT, devenind și mai puternici în urma Covid-19, în ce măsură bibliotecile își vor restabili starea de fapt din trecut după criza Covid-19?

La a doua reblocare a instituțiilor, librării din Belgia au reușit să mențină librăriile deschise, demonstrând că în acest caz „cărțile sunt un bun comun”. În ce măsură acest argument va putea fi invocat și în cazul bibliotecilor rămâne de văzut.

Referințe bibliografice:

1. A European library agenda for the post-Covid age [online] [citată 15.10.2020]. Disponibil: <chrome-extension://ohfgljdgelakfkfepgkclcohadegdpjf/http://www.eblida.org/documents/eblida-preparing-a-european-library-agenda-for-the-post-covid-19-age.pdf>
2. CENL Covid-19 [online] [citată 15.10.2020]. Disponibil: <https://www.cenl.org/cenl-covid-19/>
3. COVID-19 and the global library field [online] [citată 15.10.2020]. Disponibil: <https://www.ifla.org/covid-19-and-libraries>
4. COVID-19 infection prevention tips for libraries [online] [citată 15.10.2020]. Disponibil: <https://jane-cowell8.medium.com/covid-19-infection-prevention-tips-for-libraries-67f8e1fd3bf4>
5. COVID-19 NEWS: „New Research on Public Library Usage During Pandemic [online] [citată 15.10.2020]. Disponibil: <http://newsbreaks.infotoday.com/Digest/COVID19-NEWS-New-Research-on-Public-Library-Usage-During-Pandemic-143640.asp>
6. MĂSURI pentru redeschiderea Bibliotecii Naționale a Republicii Moldova. Nonpublicație.
7. OCLC statement on coronavirus (Covid-19) [online] [citată 15.10.2020]. Disponibil: <https://www.oclc.org/en/news/announcements/2020/oclc-statement-coronavirus-covid-19.html#:~:text=We%20have%20curtailed%20international%20and,in%20locations%20around%20the%20world>
8. RECOMANDĂRI privind managementul bibliotecii în situația generată de pandemia Covid-19 [online] [citată 15.10.2020]. Disponibil: https://en.calameo.com/read/0061964970cc0272a08e4?fbclid=iwar0pfslllyfcrqf_ppgcyo_emp3qc1c3zczvptotpjwn3gnsqqdig9974kys
9. RECOMANDĂRI privind managementul situațiilor generate de pandemia Covid-19 și prevenirea lor în cadrul Bibliotecii Municipale „B. P. Hasdeu [online] [citată 15.10.2020]. Disponibil: <http://hasdeu.md/despre-bibliotecaitemi-regulamentul-de-ordine-interioara-1/>
10. REopening archives, libraries, and museums [online] [citată 15.10.2020]. Disponibil: <https://www.oclc.org/realm/research.html>
11. SOARE, Iulian. Belgia: Cartea – declarată „bun esențial”, pentru ca librăriile să rămână deschise în carantină [online] [citată 15.10.2020]. Disponibil: https://cursdeguvernare.ro/belgia-carteadevine-bun-esential-pentru-ca-librariile-sa-ramana-deschise-in-carantina.html?fbclid=IwAR34pntOzPQDaCLPbHATmLywmjyGayw2JIUw3iS8-Zn2hcHish3_0Gc1i70#.X6J4td8Y1zE.facebook